

A polgári jogi szempontból releváns képeségek vizsgálata

Dr. Baran Brigitta
egyetemi docens

Semmelweis Egyetem Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika
Forenzikus Pszichiátriai Munkacsoport vezető

CME 2019.10.29.

Polgárjogi szempontból releváns képességek

Iü. pszichiáter szakértői kérdések

- Perindítási képesség
- Perképesség
- Végrendelkező képesség
- Szülői felügyelet gyakorlásának képessége/szülői alkalmasság
- Ajándékozási, hagyatékozási képesség
- Szerződéskötési képesség
- Házasságkötési/szexuális kapcsolat létesítési/akaratnyilvánítási képesség
- Ügyei viteléhez szükséges belátási képesség

Pszichiáter szakorvosi kérdések

- Egészségügyi ellátással kapcsolatos döntések meghozatalának képessége: tájékozott beleegyezés/visszautasítás intézmény elhagyása, nemet mondás joga? „cselekvőképtelen állapot”?
- kutatásban való részvételbe beleegyező nyilatkozat tételi képesség
- Önellátási képesség

A döntés folyamata

- 1. a döntési helyzet felismerése
- 2. motiváltság a döntésre
- 3. információgyűjtés a választási lehetőségekről
- 4. az információ feldolgozása, mérlegelése (= belátási képesség)
- 5. választás a lehetőségek közül (ez a szűk értelemben vett „döntés”)
- 6. a döntés kinyilvánítása.

Nagy Zita: *Támogatott döntéshozatal: fogalmak, kérdések és kételyek - a szakértői vélemények tükrében*. In: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar jegyzet (2009)

A belátási képesség (az információ feldolgozásának és mérlegelésének) aspektusai

Múltra vonatkozó

- észben kell tartani a releváns, már rendelkezésre álló információkat

Jövőre vonatkozó

- következtetni kell arra, hogy az egyes alternatívák realizálódása esetén milyen következmények várhatók

Belátási képesség
mental capacity

cselekvőképesség
legal capacity

Mental capacity

- a döntési folyamat központi jelentőségű lépése: a begyűjtött információk strukturálása, értékelése, súlyozása,
mégpedig a döntés várható következményeire való tekintettel

Legal capacity

- a jogügyleti vagy jognyilatkozattételi képesség
- az embernek azon képessége, melynek révén jogokat és kötelezettségeket szerezhet magának vagy másnak

Nagy Zita: *Támogatott döntéshozatal: fogalmak, kérdések és kételyek - a szakértői vélemények tükrében.* In: ELTE Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Kar jegyzet (2009)

Belátási képesség ≠ betegségbelátás

- egy személy belátási (döntéshozatali) képességgel rendelkezhet még akkor is, ha részleges, vagy hiányzik a betegségbelátása.
- A belátási képesség és a betegségbelátás két különböző fogalom.
- Ha a vizsgáló úgy véli, hogy egy személy betegségbelátása / betegségbelátásának hiánya releváns a személy belátási képességének megítélése szempontjából, akkor egyértelműen meg kell jelölnie, hogy mit jelent a betegségbelátás / betegségbelátás hiánya ebben az összefüggésben, és hogy miért gondolja, hogy ez befolyásolja / nem befolyásolja a személy belátási képességét

Cselekvőképességet érintő gondnokság \neq cselekvőképtelen állapot

- „Cselekvőképtelen állapot”=
belátási képesség/döntéshozatali képesség hiányának következtében jognyilatkozat tételi képesség (kezelésbe beleegyezés/visszautasítás) hiánya
- Cselekvőképességet érintő gondnokság

Jogszabályok, guideline-ok

- Mental Capacity Act 2005. Anglia, Wales 16 évestől eü. ellátással, ápolással, gondozással (pénzügyekkel, mindennapi életvitellel) kapcsolatos - személyes - döntések meghozatali képességének megítélése
- Decision-making and mental capacity
NICE guideline Published: 3 October 2018
www.nice.org.uk/guidance/ng108

A Mental Capacity Act 2005. alapelvei

1. Az adott személyt mindaddig belátási képességének birtokában lévőnek kell tekinteni, amíg ennek hiánya, vagy korlátozott volta be nem igazolódik.
2. Az adott személy mindaddig nem kezelhető úgy, mintha nem lenne képes önálló döntéshozatalra, amíg meg nem bizonyosodtunk arról, hogy valamennyi lehetséges gyakorlati lépés/támogatás (jeltolmács, pszichológiai segítség, családi, baráti segítség a döntéshozatalban, csendes, nyugodt környezet biztosítása stb.) ellenére sem sikerül az adott döntést meghoznia.
3. Az adott személy nem kezelhető önálló döntéshozatalra képtelenként csak azért, mert nem bölcs döntést hozott.
4. Mindenkor az adott személy érdekét kell figyelembe venni.

A döntés minőségét befolyásoló tényezők:

Döntéshozatali képesség (ability)

- Döntéshozatali képesség= a döntési folyamat véghezvitele az egyén belső, döntéshozatalt lehetővé tevő képességei

Nagy Zita: *Támogatott döntéshozatal: fogalmak, kérdések és kételyek - a szakértői vélemények tükrében* (2009)

Döntéshozatali lehetőség (capability)

- A döntési folyamat lezajlását és kimenetelét befolyásoló külső tényezők
- 1. Az egyén szocializálódása során a közösségi hatás interiorizációja útján.
- 2. A konkrét döntéshozatal időbeli, tárgyi feltételei, illetve a társas környezete útján.
(mások közreműködése: tanácsadása, véleménynyilvánítása, utasítása, tiltakozása stb. mellett)
- 3. Erkölcsi megfontolások révén: a mások irányában fennálló felelősségnek, az egyéni döntés másokra gyakorolható, várható hatásának figyelembe vétele

A döntéshozatali képesség javításának/támogatásának lehetőségei

- 1. a döntési helyzet felismerése
- 2. motiváltság a döntésre
- 3. információgyűjtés a választási lehetőségekről
- 4. az információ feldolgozása, mérlegelése (= belátási képesség)
- 5. választás a lehetőségek közül (ez a szűk értelemben vett „döntés”)
- 6. a döntés kinyilvánítása.

Segítség/támogatás a helyzetfelismeréshez, motivációhoz, bővebb, ismételt, személyre szabott módon történő információnyújtás

Legindividuálisabb lépés

Segítség/támogatás nyújtható: időpont, mód

Mental Health Act 2005.: „a belátási képesség döntés-specifikus”

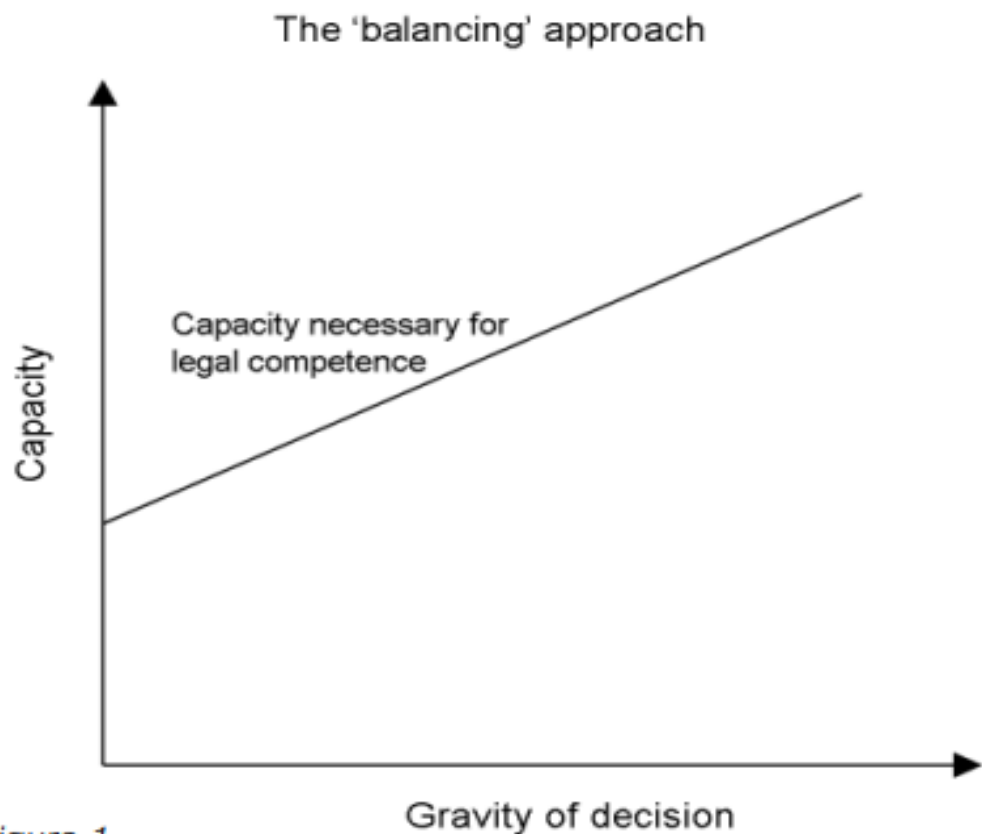

Figure 1

Mérlegelő megközelítés (autonómia/jóllét):
Minél nagyobb a döntés súlya, annál nagyobb mértékű belátási képességet vár el a vizsgáló.

Alec Buchanan PhD MD :Mental capacity, legal competence and consent to treatment
J R Soc Med 2004;97:415-420

Döntéshozatalra képtelennek minősül, aki képtelen

- (a) a döntés meghozatalához a releváns információkat megérteni,
- (b) a kapott információkat a feldolgozás időtartamáig megjegyezni,
- (c) a döntéshozatali folyamat részeként a kapott információt feldolgozni, mérlegelni, vagy
- (d) a meghozott döntését kinyilvánítani (akár szóban, jelbeszéddel, vagy bármely más módon).

MMS és egyéb egymagában álló teszteredmény értékelése, statikus/dinamikus?

- A nem a belátási/döntési képesség megítélésére használatos tesztekre egyedül nem alapozható a belátási képesség megítélése!

Decision-making and mental capacity NICE guideline 2018.

- A mentális állapot jellemzői és a különféle „képessegek” dinamikusan változó jelenségek!

Belátási képességet vizsgáló módszerek pl:

- Aid to Capacity Evaluation (ACE) Etchells et al. 1999.
- Capacity Assessment Tool (CAT) Carney et al. 2001.
- Assessment of Capacity for Everyday Decision-Making (ACED) James et al. 2008.
- MacArthur Competence Assessment Tool-Treatment (Mac-CAT-T) Grisso and Applebaum 1998.